

INTERNET ÉS PSZICHOLÓGIA

SZERKESZTŐI BEVEZETŐ

UJHELYI Adrienn – KENDE Anna

Az internet életünk egyik meghatározó színterévé vált. Robbanásszerű elterjedésének elsődleges oka nem csak technológiai érdekességében és praktikumában rejlik, sikere nagyrészt szociális jellegének köszönhető. Épp emiatt ma már magától értetődő, hogy a társadalomtudományok figyelmének is a fókuszába került. Ez nem volt mindig így, a szakmai közvélemény sokáig egyáltalán nem tartotta tömegkommunikációs eszköznek. Ennek elsődleges oka, hogy sok szempontból nem felelt meg a nyomtatott és a távközlési médiumokra kialakított klasszikus kritériumoknak, leginkább egyes értelmiségi csoportok, műszaki érdeklődésű egyetemista fiúk hobbijának, jobb esetben az interperszonális kommunikáció új módjának, kényelmes, gyors és olcsó levélküldési lehetőségnek, vagyis szűk hatókörű, kicsiny szubkulturális jelenségnek tűnt a kommunikációtudomány szempontjából. A kutatások a 90-es években kezdtek megszorodni, felismerve a jelenség társadalmi jelentőségét. Bátran kijelenthetjük, hogy az emberi viselkedés, és különösen az emberi viselkedés társas aspektusainak tanulmányozása ma már nem történhet meg az internet hatásainak figyelembevétele nélkül.

Magyarországon az internettel kapcsolatos kutatások a nemzetközi trendeket kissé megkésve követték. A társadalomtudományok közül elsőként a szociológia reagált: a *Jel-Kép* kommunikációelméleti folyóirat már a 90-es évek második felétől közölt internettel kapcsolatos társadalomtudományi cikkeket, 2001-től pedig egy egész folyóiratot szenteltek a témának, *Információs Társadalom* címmel, mely szociológiai hangsúlya mellett az internetet más diszciplínák szemszögéből is körbejárta, mint például a politika-, jog-, történettudomány vagy éppen a pszichológia. A folyóiratok kezdetben főként a külföldi szakirodalom bemutatását és összegzését tűzték ki célul, a bemutatott (keves számú) empirikus kutatás olyan szociológiai témák köré csoportosult, mint a társadalmi tőke, vagy a digitális szakadék (más, talán pontosabb fordításban digitális megosztottság) kérdése. E kutatások központi eleme volt az internet társadalmi egyenlőtlenségekre gyakorolt hatása, vagyis az, hogy az új technológia növeli vagy csökkenti ezen különbségeket, esetleg új törésvonalakat hoz-e létre. A kutatások elsősorban az amerikai és magyar helyzet különbségeit próbálták megragadni, illetve felhívták a figyelmet a jelenség különböző szintjeire, vagyis arra a tényre, hogy az egyszerű hozzáférés mellett számolni kell a használat mennyiségi és minőségi különbségeivel is (Molnár, 2002; Szabó, 2003; Kiss, 2007).

Itthon a kifejezetten pszichológiai vizsgálódások kezdetben az internetaddikcióval foglalkoztak, ami egészen sokáig a lélektani megközelítésű kutatások fő témája maradt (Fábián, 2000; Treuer et al., 2001; Hoyer et al., 2004; Ritter et al., 2004). Ez nem meglepő: egy új jelenséggel kapcsolatos kezdeti kutatásokat elsősorban az újdonságtól való idegenkedés vezérli, ezért kutatói és társadalmi igény a veszélyek azonosítása. E vizsgálatok tanulsága megnyugtató volt, az eredmények „nem igazolták azt a nagyfokú veszélyt, amelyet a társadalom és a média közvetít” (Ritter et al., 2004. 132. o.).

AZ INTERNET MINT SAJÁTOS KUTATÁSI TEREP A PSZICHOLÓGIÁBAN

Az internet azonban ennél sokkal több szinten és témában kapcsolódhat a pszichológiához, hiszen számos olyan jellegzetességgel bír, mely megkülönbözteti a szokásos pszichológiai vizsgálatok közegétől, a személyes találkozásoktól. Az egyik legalapvetőbb különbség az, hogy az internetes kommunikációban részt vevők a technológia közvetítésével kommunikálnak. E látszólag magától értetődő tény számos, kevésbé magától értetődő következménnyel jár, melyről a felhasználók gyakran megfélekeznek, például akkor, amikor egy technikai problémának (késlekedő válasz) pszichológiai jelentést tulajdonítanak (vonakodó válasz). Szintén a közvetítettségéből következik a *rögzítettség*, vagyis az, hogy az online kommunikáció nagy százalékát rögzítik, majdnem minden beszélgetés, hozzászólás, vagy akár kattintás is nyomon követhető, visszakereshető, összegyűjthető, ami többek között számtalan adatvédelmi problémát vet fel, ez pedig végső soron visszahat a felhasználók technológiába vetett bizalmára (Whitty és Joinson, 2009). Általános jellemző még a *fizikai szeparáció*, az, hogy a legpezsögőbb vagy legintimebb online kommunikáció közben is a felhasználók jórészt egyedül ülnek egy gép előtt, fizikai valójukban távol beszélgetőpartnereiktől. Ez azt is jelenti, hogy a tér szerepe jelentősen megváltozik (Barak és Suler, 2008), a fizikai és földrajzi távolság szerepe csökken, nem okoz problémát egy másik kontinensen élővel beszélgetni, másrészt a szociális tér kitér: rövid időn belül vagy párhuzamosan rengeteg emberrel lehet kapcsolatba lépni. Ugyanakkor a tér koncepciójától nehéz eltávolodni, ahogy ezt azok az internetes kommunikációra vonatkozó szavak is mutatják, melyek explicite utalnak a térre: *chatszoba*, *webkikötő*, *információs szupersztráda*, *navigáció* (a metaforák jelentőségéről lásd Lakoff, Johnson, 1980). Az empirikus kutatások is azt bizonyítják, hogy a virtuális világgal kapcsolatos tapasztalatok térbeli élményként tárolódnak (Taylor, 1997). Az interneten folyó interperszonális kommunikáció legnagyobb része még ma is *szövegalapú*, ennek legfontosabb következménye a *nemverbális jelek hiánya*, ami miatt a társalgás nehezített, a közlések hűvösebbnek, barátságatlanabbnak tűnnek, és ez esetlegesen frusztrációhoz, agresszióhoz vagy rosszabb teljesítményhez vezethet (Joinson, 2007). A *korlátozott érzékelés* (vagyis, hogy a látási, hallási, illetve tapintási ingerek hiányoznak vagy redukáltan hozzáférhetőek) azt is jelentheti, hogy a hiányzó kulcsingerek miatt a társas jelenlét alacsonyabb fokát éljük át online közegben, ami csökkent bizalomérzethez vezethet (mind a többiekkel, mind a társas kontextus egészével, mind az internettel kapcsolatban) (Short et al., 1976).

Az interneten használt kommunikációs forma, noha formailag írott kommunikációnak látszik, közelebbről nézve összetettebb képet mutat. Az „online nyelv” ötvözi az írásbeli kultúra absztrakt, időtől és tértől függetlenített individualizmusát a szóbeliség informálisabb és interperszonálisabb jellegével. E kettősséget jól megragadva nevezte el a jelenséget Ong¹ (1982) másodlagos szóbeliségnek, illetve magyarul Balázs (2004) írott beszélt nyelvnek.

¹ Ong nem az internetről beszél ekkor, hanem a telefon, rádió és fonográf megjelenéséhez köti, illetve a másodlagos szóbeliség korszakának végét a nyolcvanas években jelöli meg, mivel szerinte a televízió a képiség dominanciáját hozza majd el. Az internet elterjedésével azonban elmondhatjuk, hogy e két kultúra párhuzamosan van jelen.

E különleges kommunikációs módról Bódi Zoltán írásaiban lehet részletes nyelvészeti elemzéseket olvasni (2004a, 2004b). A hálózaton a *szinkronitás* különféle fokozatai és szintjei is megvalósulhatnak, a kommunikáció eddig nem tapasztalt rugalmasságát biztosítva (Joinson, 2003). A szinkrón (valós idejű) kommunikáció hasonlít leginkább a hagyományos, személyes beszélgetésekre, az aszinkrón formát az idői késleltettség jellemzi. Pszichológiai szempontból ez utóbbinak fontos következményei vannak: egyrészt az egész kommunikációs helyzet jobban tervezhető, jobban kontrollálható; a társas szorongást csökkenti, hogy nincs kényszer az azonnali válaszadásra, a személy át tudja gondolni a reakcióját, ezáltal énbemutatása is tudatosabbá válik, másrészt nem is kell tartani a másik azonnali reakciójától. Az aszinkronitás miatt a kommunikáció egyfelől tehát lassított, másrészt kondenzált: a kapcsolatok gyorsabban alakulnak ki és tűnnek el, mint a valóságban. Az idői rugalmasság teszi lehetővé továbbá a párhuzamosságot, az ún. multitaskingot.

KOMMUNIKÁCIÓKUTATÁS ÉS AZ INTERNET PSZICHOLOGIÁJA

Az internet azonban nem csak a személyes találkozásokkal vethető össze, hanem a korábbi, tradicionális médiaformákkal is. A számítógépen minden tartalom egy bináris kódra redukálódik, tehát minden információ ugyanolyan módon van kódolva (digitalizáció). Ez lehetővé teszi a multimedialitást, vagyis a médiaformák konvergenciáját és a különböző típusú tartalmak (szöveg, kép, hang, mozgóképek) megjelenítését. Az internet tehát nem homogén entitás, technikai, pszichológiai és kommunikációs szempontból is különböző közegekből áll. Teljesen eltérő jellegzetességekkel bír az aktív chatelés vagy a passzív blogolvasás, egy weblap magányos nézegetése vagy a részvétel egy többszereplős online játékban (Wallace, 2006). Maguk az internetaktivitások is széles spektrumot ölelnek fel a vásárlástól az ismerkedésen át egészen az online pszichoterápiáig. A hagyományos médiumokkal összevetve az internet legjellemzőbb vonása az interaktivitás lehetősége. Ez a dimenzió a *web 2.0*, vagy újabb terminussal a *közösségi média* megjelenésével különös jelentőséget kapott. Előbbi kifejezés arra utal, hogy ezek a netes alkalmazások második „generációsak” és alapvető jellemzőjük, hogy a tartalmak előállítását maguk a felhasználók végzik, tulajdonképpen a hírforrások teljes diverzifikációját és a tartalom-előállítás demokratizálódását hozva létre. Ez a hatalmi viszonyok teljes átalakulását jelentheti, hiszen azok egyre inkább a kommunikációs mezőben jönnek létre (Castells, 2005). A jelenség nyilvánvaló politikai jelentőségén túl a web 2.0 a szakmai és laikus tudás teljes összekeveredését hozta, mely a nyilvánosság platformjait is megváltoztatta, valamint átalakította a közvélemény formálásának módjait. A közösségi média az individuum és az interperszonális kapcsolatok szintjén is változásokat hoz, az ezzel kapcsolatos kutatások jellemző hívószavai a túlzott önfeltárulkozás (oversharing), az egyén szociális hálójának átalakulása, vagy az online zaklatás jelensége.

Az internet unikális természetére koncentrálással azonban könnyen a technológiai determinizmus csapdájába eshetünk, megfeledkezve a másik irányú hatásról: a személy, a csoportok, illetve a társadalom visszahatásáról a technológia természetére és használatának módjaira. Az internet serdülőkre gyakorolt hatásait összefoglaló cikkben Valkenburg és Peter (2009)

például azt emeli ki, hogy különböző időszakokban teljesen máshogy használjuk a technológiát, más alkalmazások népszerűek, ami visszahat a technológiai fejlesztésekre is. Például a kilencvenes évek meghatározó elmélete, az ún. redukciós hipotézis az internet társas izolációs hatását emelte ki, melyet a következő évtizedben szaporodó számú empiria cáfolt meg. Az ellentmondó eredmények fő oka abban keresendő, hogy kezdetben a fiatalok leginkább azokat a platformokat használták, melyek az ismeretlenekkel való kommunikáción alapultak (pl. chatelés vagy az olyan online játékok, mint a Multi-UserDungeons), ezzel szemben napjaink legelterjedtebb alkalmazásai a közösségi hálók, melyek meglévő, offline társas terünket képezik le.

A korábban csak ritkán és speciális formákban (gyónás, feljelentő levelek, rádiós betelefonálás műsorok) előforduló névtelen kommunikációra az internet számtalan lehetőséget biztosít. Ennek pszichológiai következményei kapcsán a legtöbb kutatás a negatívumokat emelte ki: a felelősség és önkontroll csökkenését, a gátlástalanságot, az agresszió növekvő szintjét (Christopherson, 2007), továbbá azt, hogy a nemverbális jelek hiánya miatt kevesebb a társas információ, könnyebb félreérteni egymást, a kommunikáció ridegebbnek, kevésbé személyesnek tűnik, ami konfliktusokhoz vezethet (Short et al., 1976; Donath, 1999). Lea és Spears (1991) *Az egyéniségvesztés társadalmi identitás modelljében* (Social Identity Model of Deindividuation Effects, SIDE model) azonban egészen más folyamatot vázol. Az elmélet szerint online kontextusban az egyéni jelek kevésbé hozzáférhetőek, ezért a személyek érzékenyebbek lesznek a társas normákra, vagyis az anonimitás deperszonalizációhoz vezet. Mivel az egyéni identitásra utaló jelek komplexebbek, nehezebben kommunikálhatóak és észlelhetőek, a személyes különbségek percepciója csökken, így több figyelem szentelődik a hasonlóságoknak, mint a személyközi különbségeknek, tehát a társas kontextusra vonatkozó információ szerepe megnő. A társadalmi identitás az önkategorizáció társas szintjét teszi hangsúlyossá, ami az adott csoporttal való azonosulást segíti, vagyis a csoportnormák szerepe megnő. A jelenség nemcsak az online anonimitás, hanem általában a kollektív megnyilvánulások kapcsán is felülbírálta az anonimitást egyértelműen negatív jelenségként leíró elméleteket, és azt bizonyította, hogy az adott csoport normáitól függ, hogy a csoportidentitás személyes identitáshoz viszonyított megnövekedett jelentősége pozitív vagy negatív viselkedéshez vezet-e (Lea és Spears, 1991).

Összesítve az eddigieket tehát elmondható, hogy az online világ egy alternatív társas térként is felfogható, ezért különösen alkalmas a pszichológia eddigi fogalmainak, elméleteinek és megközelítéseinek tesztelésére. Az internet kutatása azonban nem egyszerű, elsősorban gyorsan és folyamatosan változó természete miatt. Például mire a kezdeti kutatások elkezdték kialakítani az online kommunikáció egyik legfontosabb jellemzőjének, az anonimitásnak az elméleti kereteit, megjelentek a közösségi oldalak, melyek már nem anonimek.

Az internettel kapcsolatos kutatásokat több szempont szerint rendszerezhetjük: vannak kutatások, melyek az online és offline valóságot próbálják összevetni, e kutatások megértéséhez kézenfekvő analógiát kínál a kulturális összehasonlító pszichológia. Ahogy ott a kultúrák közti hasonlóságok és különbségek feltérképezése az elsődleges feladat, az ilyen kiindulópontú internetes kutatások is a két szociális tér összekapcsolódását, egymásra hatását vizsgálják, gyakran explicit összehasonlítással, például már meglévő tényezők internetezésre, online

viselkedésre gyakorolt hatását, vagy az internetezés „offline” következményeit kutatva. A másik típus a kulturális pszichológiára hasonlít: kifejezetten az online társas jelenségekre koncentrál, azok sajátosságait kívánja feltárni. Nyilván ez utóbbi sem nélkülözheti a valóságra referáló elemeket, de a kutatás fókuszában nagy az eltérés. A kutatások rendszerezésének másik szempontja lehet az, hogy az adott kutatás milyen szinten közelíti a vizsgált jelenségeket: egyéni, interperszonális, csoport(közi) vagy társadalmi szinten.

AZ INTERNET MINT A KUTATÁS ESZKÖZE

Az internet azonban nemcsak mint a kutatás tárgya vagy társadalmi változások okozója lehet érdekes, hanem kutatási eszközként is használható. Segítségével könnyebbé válhat az információ- és az adatgyűjtés, az adatfelvétel és -feldolgozás, valamint a publikációk közzlése. A kutatások új módszereket (pl. valós idejű fókuszcsoportokat vagy aszinkron internetes vitacsoportokat) alkalmazva több embert érhetnek el. Természetesen az újonnan felmerülő csapdák kivédésére is fel kell készülni, illetve átgondolni az online kutatásokkal kapcsolatos speciális etikai kérdéseket. Ilyen lehet például a válaszolók demográfiai adatainak ellenőrizhetősége, a digitális szakadék által felvetett reprezentativitás problematikája, illetve az, hogy gyakran nehezen összeegyeztethető az utólagos tájékoztatás a teljes körű adatvédelemmel. A probléma jelentőségét szemlélteti hogy a *Journal of Information Society* már 1996-ban egy különszámot szentelt a kérdésnek, amit tematikus workshopok és konferenciák sora követett (Michalak és Szabo, 1998). A médium állandó változása miatt újabb és újabb etikai kihívásokkal kell szembenéznie a kutatóknak, jelenleg leginkább Hoerger és Currell (2012) összefoglalójából érdemes tájékozódni, mely *Az internetes kutatások etikai kérdései* (Ethical Issues in Internet Research) címmel szerepel az *APA Handbook of Ethics in Psychology* kötetében.

INTERNET ÉS PSZICHOLÓGIA TEMATIKUS SZÁM

Jelen tematikus szám időzítését indokolja egyrészt az a hiány, hogy a pszichológiai szakfolyóiratok eddig egyetlen különszámot sem szenteltek ennek a témának, miközben a pszichológiai kutatások jelentős része valamilyen módon kapcsolódik az internethez. Továbbá ma már van annyi erős módszertani alapokon álló kutatás, mely bemutatásra érdemes. Reményeink szerint e szám hozzájárul az internet pszichológiai megértéséhez, és a kutatók, leendő kutatók figyelmét képes lesz felhívni a területben rejlő lehetőségekre.

A tematikus szám első blokkja az internetet veszi górcső alá: *Smohai és Vargha* olyan témát választott, mely mindig is a kutatások előterében állt: a videojáték-használatot. A cikk az ún. problémás használat eddig nem teljes egészében feltárt lehetséges prediktorait azonosítja. A bevont tényezők közül a játszás motivációi bírtak legnagyobb bejósoló erővel, közülük is leginkább azok, melyek az offline életből való kiszakadást szolgálják: a menekülés, a fantázia és a megküzdés. *Mihalik és munkatársai* a tudatos internethasználat megtanításának egyik fontos elemét, a számítógép- és internethasználat szülői mediációval

és kontrollálással kapcsolatos elveit és gyakorlatát tekintik át. A lefolytatott interjúkból az derült ki, hogy a szülők csak kevéssé felügyelik gyermekeik internethasználatát, és a meglévő korlátozások is jórészt idői alapúak, a tartalmakra alig jut figyelem. Az internetezés abból a szempontból válik mégis a nevelés egyik központi kérdésévé, hogy megvonása igen gyakori büntetési forma. *Domonkos Katalin* összefoglalója az elektronikus zaklatás (cyberbullying) definíciós nehézségeit, jellegzetességeit, főbb típusait mutatja be, valamint összeveti azt a zaklatás „hagyományos” formáival. A szerző a neveléstudomány területéről érkezett, így tanulmánya végén a kutatási eredményeinek gyakorlati implikációit is bemutatva hosszabb részt szentel a prevenció iskolai lehetőségeinek, kiemelve, hogy ebben az esetben sem vezethet eredményre a tiltás, csak a megalapozott pszichológiai és pedagógiai munkától, a felvilágosítás-tól és a jól kidolgozott és betartható protokolltól várhatjuk ezt.

A következő két cikk az internetre módszertani szempontból tekint. *Somogyi és Bernáth* kutatása egy innovatív és széles körű nemzetközi projekthez kapcsolódik, a Project Implicit-hez, amely az implicit attitűdök feltárását tűzte ki célul, több területen. E tanulmány a hatalmas nemzetközi vizsgálat egy szeletét mutatja be, a rasszra irányuló implicit attitűdökkel kapcsolatos magyar eredményeket. Az elemzett több mint 4700 résztvevői válasz szerint a magyarok a fehér, átlagos arcokat preferálják. E preferenciákat a kor és a vallásosság kevésbé, míg a politikai identitás nagymértékben befolyásolja. A cikk a konkrét vizsgálaton túl kitér az internetes kutatásokkal kapcsolatos általános kérdésekre is, például az online kérdőívek esetében a kísérletvezető jelenlétének hiányából fakadó etikai előnyökre, az online gyűjtött adatokkal kapcsolatos adatbiztonsági kérdésekre az adatkommunikáció és a tárolás terén, illetve a mintavétellel kapcsolatos szélesebb körű lehetőségekre. *Nagybányai* egy speciális pszichometriai kérdést, az ún. válaszstílus-jellemzőket vizsgálja online kitöltött tesztek esetében a Facet5 online személyiségteszt példáján keresztül. A tanulmány komoly kérdéseket vet fel a személyiségtesztekkel kapcsolatban, hiszen eredményei alapján a válaszpreferencia erősebb hatást fejt ki a válaszadásra, mint az adott teszt által mérni kívánt személyiségjegy, így tulajdonképpen előfordulhat, hogy nem az adott személyiségdimenzióban jellemző vonást ismerjük meg, hanem a válaszadási stílust. A cikk a jelenség általános jellegét hangsúlyozza, valamint javaslatot tesz a torzító hatás kiküszöbölésére.

A harmadik blokk cikkei már nem általában az internetet vizsgálják, hanem speciálisan a közösségi médiát. Az első áttekintés (*Ujhelyi*) egy szakirodalmi összefoglaló a Facebook szociálpszichológiai vonatkozásairól, mely a szerteágazó szakirodalmat próbálja meg átláthatóbbá tenni, és a kommunikációkutatás klasszikus kérdése alapján (Ki, mit, hogyan, miért, milyen hatással?) kategóriákba szedni. A következő cikk empirikus (*Tóth-Mirnic*), és egyéni szinten közelít: a Facebook-használat önértékeléssel és kötődési stílussal való összefüggéseit járja körül, több izgalmas eredményre jutva, például arra, hogy a külső megerősítéstől függő önértékelési kontingenciák és az ambivalens kötődés összefügg a közösségi háló intenzív használatával, illetve bizonyos Facebook-aktivitásokkal. Az interperszonális hatásokra fókuszál *Römer és Fekete* cikke, mely az ún. Facebook-féltékenységet járja körül, olyan pszichológiai jelenségekkel együtt vizsgálva, mint az önértékelés, a kötődési stílus, vagy a szorongás. A tanulmány legfontosabb eredménye, hogy a szorongó, alacsony önértékelésű és aggodalmaskodó kötődési stílusú személyekre jellemző leginkább a Facebook-féltékenység. Az utolsó cikkben

Kende és munkatársai kollektív szinten szemlélik az online világot, az online szakirodalom egyre gyarapodó szakirodalmának egy központi kérdését körüljárva: milyen kapcsolatban van az online és az offline aktivizmus. A klikkelés, lájkolás helyettesíti a valós, utcai eseményekben való részvételt, vagy a közösségi média éppen mozgósító hatást fejt ki? A cikk a 2013-as budapesti Egyetemfoglalás elemzésének eredményei alapján ez utóbbi mellett foglal állást, kiemelve, hogy nem önmagában a közösségi média használata a perdöntő, hanem annak specifikus használati módjai.

A cikkek a fenti felsorolásban kiemelt megközelítési szintekben változatos képet mutatnak, módszertanukban azonban kevésbé: a domináns kérdőíves technika mellett csak a félig strukturált interjú jelenik meg, illetve a reakcióidő-mérési elven alapuló Implicit Asszociációs Teszt. A jövőbeni kutatások remélhetőleg jobban kihasználják nemcsak az eddigi módszertani palettát (pl. kísérletek), hanem az olyan egyre inkább előtérbe kerülő technikákat is, mint a hálózatelemzés.

KÖVETKEZTETÉSEK

Az internet természetét nem könnyű megragadni. Az egyik alapvető nehézséget rendkívül összetett természete okozza: felfogható és vizsgálható technikai eszközként (mint számítógépek rendszere), mint a kommunikáció szereplője (aktív ágens, mely interpretálja a kommunikációs tartalmat), mint kulturális közeg, vagy akár mint önálló organizmus (Ropolyi, 2006). E komplexitásból fakad, hogy számtalan tudományterület, számtalan megközelítésből vizsgálja. A pszichológia csak egy ezek közül, de hozzájárulása értékes lehet, az emberi tényező mély elemzése az egyéb diszciplínák számára láthatatlan mechanizmusokra is fényt deríthet. A kép azonban nem ilyen egyoldalú: nem csak az internet profitálhat a két terület összekapcsolódásából: a digitális „virtuális” valóság egy olyan, speciális jellegzetességekkel bíró társas közeget teremt, mely alkalmat adhat arra, hogy a pszichológiai elméleteket és jelenségeket új oldalukról is megvizsgáljuk. A pszichológia ezáltal képes lehet új változókat beemlíteni magyarázataiba, esetleg új mediáló tényezőket azonosítani.

Mi, a szerkesztők bízunk abban, hogy e tematikus számmal fontos lépést tettünk az internettel kapcsolatos hazai pszichológiai kutatások fellendítése érdekében.

IRODALOM

- BALÁZS G. (2004): Az internetkorszak kommunikációja. In BALÁZS G. (szerk.): *A magyar nyelvi kultúra jelene és jövője II*. MTA Társadalomkutató Központ, Budapest. 109–128.
- BARAK, A., SULER, J. (2008): Reflections on the Psychology and Social Science of Cyberspace. In BARAK, A. (ed.): *Psychological Aspects of Cyberspace. Theory, Research, Applications*. Cambridge University Press, Cambridge. 1–13.
- BÓDI Z. (2004a): *A világháló nyelve. Internetezőők és internetes nyelvhasználat a magyar társadalomban*. Gondolat Kiadó, Budapest.

- BÓDI Z. (2004b): Az írás és a beszéd viszonya az internetes interakcióban. *Magyar Nyelvőr*, 3, 286–294.
- CASTELLS, M. (2005): *A hálózati társadalom kialakulása I.* Gondolat-Infonia, Budapest.
- CHRISTOPHERSON, K. M. (2007): The positive and negative implications of anonymity in Internet social interactions: „On the Internet, Nobody Knows You’re a Dog”. *Computers in Human Behavior*, 23(6), 3038–3056.
- DONATH, J. S. (1999): Identity and deception in the virtual community. In SMITH, M. A., KOLLOCK, P. (eds.): *Communities in Cyberspace*. Routledge, New York. 27–59.
- FÁBIÁN ZS. (2000): Az Internet: A viselkedési addikciók új formája(?). *Psychiatria Hungarica*, 15(2), 208–213.
- HOERGER, M., CURRELL, C., (2012): Ethical issues in Internet research. In KNAPP, S. J., GOTTLIEB, M. C., HANDELSMAN, M. M., VANDECREEK, L. D. (eds): *APA handbook of ethics in psychology, Vol 2: Practice, teaching, and research. APA handbooks in psychology*. American Psychological Association, Washington DC. 385–400.
- HOYER M., PILLÓK P., FÁBIÁN ZS., RITTER A. (2004): Felmérés a magyarországi Internet használatról. Gender vonatkozások. Addiktológia. *Addictologia Hungarica*, 3(4), 555–573.
- JOINSON, A. N. (2003): *Understanding the Psychology of Internet Behaviour: Virtual Worlds, Real Lives*. Palgrave, London.
- JOINSON, A. N. (2007): Disinhibition and the Internet. In GACKENBACH, J. (ed.): *Psychology and the Internet: Intrapersonal, Interpersonal, and Transpersonal Implications*. Elsevier, Oxford.
- KISS M. (2007): A digitális esélyegyenlőség helyzete Magyarországon. *Információs Társadalom*, 7(3), 83–101.
- LAKOFF, G., JOHNSON, M. (1980): *Metaphors We Live By*. University of Chicago Press, Chicago.
- LEA, M., SPEARS, R. (1991). Computer-mediated communication, de-individuation and group decision-making. *International Journal of Man-Machine Studies*, 34, 283–301.
- MICHALAK, E. E., SZABO, A. (1998): Guidelines for Internet research: An update. *European Psychologist*, 3(1), 70–75.
- MOLNÁR SZ. (2002): A digitális megosztottság értelmezési kerete. *Információs Társadalom*, 2(4), 82–101.
- ONG, W. J. (1982): *Orality and Literacy. The Technologizing of the Word*. Methuen, London – New York.
- RITTER A., FÁBIÁN ZS., PILLÓK P., HOYER M. (2004): Felmérés a magyarországi Internet-használatról: betegség, vagy korosztályra jellemző tünet? *Információs Társadalom*, 4(1), 121–134.
- ROPOLYI L. (2006): *Az internet természete*. Typotex, Budapest.
- SHORT, J., WILLIAMS, E., CHRISTIE, B. (1976): *The Social Psychology of telecommunications*. Wiley, London.
- SZABÓ G. (2003): A hatalom elektronikus arca – a nők és a férfiak eltérő IKT használati kultúrája. *Információs Társadalom*, 3 (3–4), 116–131.
- TAYLOR, J. (1997): The Emerging Geographies of Virtual Worlds. *The Geographical Review*, 87(2), 172–192.

-
- TREUER, T., FABIAN, Z., FUREDI, J. (2001): Internet addiction associated with features of impulse control disorder: Is it a real psychiatric disorder? *Journal of Affective Disorders*, 66(2–3), 283–239.
- VALKENBURG, P. M., PETER, J. (2007): Social Consequences of the Internet for Adolescents. A Decade of Research. *Current Directions in Psychological Science*, 18(1), 1–5.
- WALLACE, P. (2006): *Az internet pszichológiája*. Osiris, Budapest.
- WHITTY, M. T., JOINSON, A. N. (2009): *Truth, Lies and Trust on the Internet*. Routledge, London.

